

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani magister Stamatiki Marii Atsave „The impact of the 2008 financial crisis on greek football clubs. Focus on revenues from ticket sale”, University of Gdańsk, Faculty of Economics, Gdańsk 2023, Dysertacja doktorska przygotowana pod kierunkiem profesora doktora habilitowanego Jacka Zauchy, promotor pomocniczy doktor Jakub Kwiatkowski

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska liczy w sumie 193 strony podstawowego tekstu. Składa się poza streszczeniem zarządczym, wprowadzeniem, konkluzjami, zestawieniem literatury przedmiotu, listą tablic i rysunków oraz czterech załączników, a także pięciu rozdziałów merytorycznych. Zostały one zatytułowane następująco: (1) Branża sportu w ekonomii; (2) Branża piłki nożnej i ekonomia piłki nożnej; (3) Czynniki warunkujące rozwój branży piłki nożnej; (4) Kryzys gospodarczy w Grecji, a także (5) Mechanizmy oddziałujące na branżę piłki nożnej w trakcie kryzysu. Cztery załączniki zawierają opis przeprowadzonych przez kandydatkę na potrzeby rozprawy wywiadów, wzór ankiety oraz zestawienie najważniejszych danych źródłowych.

Na podstawie lektury załączonego tekstu rozprawy doktorskiej Pani magister Stamatiki Marii Atsave można sformułować następujące uwagi merytoryczne:

1. Trafnie została wybrana dyscyplina naukowa wniosku kandydatki, który został zaklasyfikowany jako „Ekonomia i Finanse”. Ze względu na zawartość rozprawy, ilustrującej kompetencje naukowe kandydatki można uznać Uniwersytet Gdański jako właściwe miejsce do procesowania tego wniosku naukowego. Praca została napisana w języku angielskim, co stanowi pewną złożoność dla przebiegu procesu doktoryzowania. Dlatego pozytywnego komentarza wymaga posługiwanie się przez Autorkę tej rozprawy właściwą dla obszaru nauk społecznych angielską terminologią naukową. Generalnie praca ta została bardzo starannie zredagowana, drobne usterki edytorskie i merytoryczne zostały przeze mnie zaznaczone na maszynopisie dostarczonego mi egzemplarza dysertacji, stąd sugerowane poprawki stanowią integralną część tej recenzji.

2. Zawartość tej pracy jest zgodna z zaproponowanym przez kandydatkę tytułem. Oczywiście takie piętrowe sformułowania tytułu budzą często wątpliwości. Prawdopodobnie wystarczyłoby pozostawić pierwsze zdanie tytułu, bowiem drugie zdanie dotyczy najważniejszego elementu rozważań naukowych Autorki. Zaproponowany układ pracy jest poprawny, chociaż drobne usterki występują w identyfikacji hipotez. Oczekiwałbym wylistowania hipotezy głównej i hipotez pomocniczych we wstępnej części rozprawy, a dopiero w końcowej części rozprawy przedstawienia uzyskanych wyników. Autorka już we wstępnej części rozprawy zapoznaje czytelnika z uzyskanymi wynikami. Autorka dysponuje bogatym warsztatem naukowym jaki został przedstawiony, dokumentując sytuację klubów piłki nożnej Grecji.

3. Wprowadzenie zawiera doskonale udokumentowaną syntezę systematycznie rosnącego znaczenia sportu. Specyficzną dyscypliną sportu o wyjątkowym znaczeniu dla społeczeństwa i gospodarki jest piłka nożna, której znaczenie systematycznie rosło w ostatnich dekadach. Wyrazem tego były rosnące strumienie finansowe generowane przez piłkę nożną, a także rosnąca liczba miejsc pracy związanych bezpośrednio i pośrednio z futbolem. Futbol dzięki dynamicznemu rozwojowi zaczął generować nowe usługi, a także produkty. W ostatnich latach nastąpiło załamanie się tych trendów w wyniku asymetrycznego szoku rozwojowego, wywołanego globalnym kryzysem finansowym z roku 2006. Celem tej pracy jest określenie, jakie znaczenie miał globalny kryzys finansowy dla klubów piłkarskich Grecji, a jako analityczny przypadek do naukowego badania została wybrana Grecja, chociaż pewne analizy zawarte w tej pracy dotyczą sytuacji klubów piłkarskich ojczyzny futbolu - Anglii. Wprowadzenie zawiera konceptualizację zamierzenia badawczego Autorki rozprawy, co zostało następnie szerzej rozwinięte w kolejnych rozdziałach pracy.

4. Autorka zestawiała bogatą literaturę przedmiotu, głównie w bibliografii, częściowo także w przypisach i odniesieniach. Zdecydowana dominacja literatury anglosaskiej jest całkowicie zrozumiała, chociaż razi ubóstwo przytaczanej w rozprawie greckiej literatury przedmiotu. Kilka ważnych pozycji dokumentuje pozycję Komisji Europejskiej, Parlamentu Europejskiego i innych instytucji europejskich. Wykorzystany został także dorobek statystyczny EUROSTATU. Dlatego stwierdzam, że w dostatecznej skali został przedstawiony kontekst Unii Europejskiej, mającej istotny wpływ na sport europejski, nie tylko w wymiarze amatorskim. Bardzo szeroko udokumentowane zostały doświadczenia angielskie.

5. Wprowadzenie przez kandydatkę zarówno streszczenia zarządczego jak też klasycznego dla takich prac streszczenia przedstawionego zarówno po polsku, jak też po angielsku prowadzi do pewnych powtórzeń, bowiem niektóre teksty tych dwu fragmentów dysertacji (streszczenie zarządcze i streszczenie) zawierają tożsame frazy, dodatkowo powtarzane po raz kolejny w poszczególnych rozdziałach tej rozprawy. Streszczenie zarządcze zawiera opis głównego osiągnięcia naukowego Autorki, jakim jest wykazanie za pomocą badania ekonometrycznego silnej współzależności pomiędzy zmianą produktu krajowego brutto (PKB) a dochodami klubów piłkarskich, bowiem w Grecji spadek PKB o 1% prowadził do spadku dochodów klubów piłkarskich o 3,83%. Innym osiągnięciem kandydatki jest udowodnienie, iż kluby z mniejszych ośrodków zostały poszkodowane kryzysem finansowym w większym stopniu niż kluby z dużych miast (przede wszystkim Aten i Salonik), które są wiodące w greckiej piłce nożnej. Generalnie według streszczenia zarządczego pozytywnie zostały zweryfikowane hipotezy badawcze 1-4, nie dotyczy to zdaniem Autorki hipotezy badawczej numer 5.

6. Pozytywnie oceniam sformułowaną w rozprawie hipotezę główną i jej pozytywną weryfikację przez Autorkę, co zostało przez nią syntetycznie scharakteryzowane także w streszczeniu. Wprowadzenie zawiera poza hipotezą główną opis pięciu hipotez pomocniczych rozprawy. Hipoteza pomocnicza 1 dotyczy obniżającej się bezpośredniej partycypacji kibiców na stadionach w warunkach głębokiego kryzysu finansowego w Grecji. Hipoteza pomocnicza 2 dotyczy obniżonej w warunkach kryzysu jakości klubów piłkarskich, co jest zdaniem

Autorki związane z niższą jakością transferów kadrowych. Hipoteza pomocnicza 3 pozwala na sformułowanie wniosku, że atrakcyjność i konkurencyjność rozgrywek piłkarskich obniżyła się w trakcie kryzysu. Hipoteza pomocnicza 4 zakłada, że czynniki kształtujące partycypację zmieniły się w trakcie kryzysu finansowego. Hipoteza pomocnicza 5 zakłada, że wpływ kryzysu finansowego w Grecji na zachowania interesariuszy nie był istotny. Zgodnie z regułami sztuki w rozdziale 5 rozprawy doktorskiej przedstawiono wnioski wynikające z badania każdej z opisanych hipotez naukowych.

7. Układ merytoryczny tej rozprawy jest poprawny. Klasyczne ujęcie monografii doktorskiej zakłada sformułowanie hipotez, które są weryfikowane w kolejnych częściach rozprawy, co znalazło wyraz w przedstawionym tekście. Powinno zostać określone w każdym przypadku w jakich cenach zestawione zostały dane prezentowane w ramach poszczególnych tablic i wykresów. Usterki edytorskie występują między innymi na stronach: 26, 28, 31, 34.

8. Wydaje się, że w recenzowanej pracy doktorskiej bardzo trafnie odwzorowana została specyfika gospodarki Grecji. Jest to niewątpliwie peryferyjna gospodarka rynkowa, tworząca bardzo specyficzny dla kształtowania polityki rozwoju kontekst gospodarczy i społeczny. Struktura tej gospodarki oznacza, że bardzo łatwo generowane są niespójności na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym. Prawdopodobnie nieco więcej uwagi można byłoby poświęcić w tej pracy patologiom dotyczącym sportu wyczynowego, czego Grecja jest prawdopodobnie wartościową dla analiz ekonomiczno-społecznych ilustracją. Jak stwierdziłem już wcześniej układ pracy jest poprawny, pozwala na ujęcie wszystkich istotnych aspektów piłki nożnej, jako jednej z wiodących w świecie i Europie w tym także w Grecji dyscyplin sportowych.

9. Pierwszy rozdział tej rozprawy zawiera między innymi bardzo rzetelne omówienie najważniejszych aspektów przemysłów związanych ze sportem. Wraz ze wzrostem ogólnego dobrobytu społeczeństwa wydatki na sport rosną bardziej niż proporcjonalnie. Dotyczy to szczególnie bogatych państw europejskich. Oczywiście sport zawodowy i amatorski, charakteryzowane także w literaturze jako sport masowy oraz sport wyczynowy, cechują istotne odmienności i specyficzności. W laboratoriach naukowych rejestrujemy technologiczny wyścig, służący uzyskaniu przewagi sprzętowej nad konkurentami. Wyzwaniem jest sprawne transferowanie wiedzy i produktów przemysłów sportowych do odbiorcy. Oczywiście poszczególne dyscypliny sportowe mają odmienne cechy, a piłka nożna jest bardzo specyficzną dziedziną ze względu na potrzeby sprzętowe, w tym wymogi infrastrukturalne (stadiony, wysokiej jakości trawa, oświetlenie, logistyka obiektów). Te uwarunkowania dotyczące sportu zostały przez Autorkę bardzo rzetelnie opisane w pierwszym rozdziale rozprawy. Rozdział ten stanowi w moim przekonaniu doskonale wprowadzenie merytoryczne do całej rozprawy doktorskiej.

10. Rozdział drugi zawiera szczegółowe omówienie piłki nożnej jako jednej z wiodących w świecie, a nie tylko w Europie dyscyplin sportowych. Analiza Autorki ma charakter historyczny, co jest poprawne. Eksponowane jest szczególne znaczenie Anglii (Wielkiej Brytanii) dla rozwoju profesjonalnej piłki nożnej, a w drugiej kolejności wkład klubów piłkarskich Francji. Krajem którego kluby mają w ostatnich dekadach wyjątkowe znaczenie jest Hiszpania, co nie zostało wyeksponowane. Odniesienia dotyczą w istotnym zakresie

angielskich klubów piłkarskich stanowiącym tło merytoryczne rozważań Autorki. Szczególna uwaga została poświęcona w tej pracy internacjonalizacji piłki nożnej, co nastąpiło po drugiej wojnie światowej. Postęp technologiczny (nie tylko potencjalnie powszechny przekaz telewizyjny) sprzyjał generowaniu dużych i szybko rosnących strumieni finansowych, których beneficjentem stały się przede wszystkim najsilniejsze kluby sportowe świata. Globalizacja piłki nożnej oznaczała dywersyfikację pozycji finansowej poszczególnych interesariuszy. Brutalna walka o podział zysków, nie zawsze przestrzegającej zasady *fair play*, stała się nieodłącznym elementem piłki nożnej. Przedostatnim fragmentem tego rozdziału jest analiza strony podażowej i popytowej piłki nożnej. Zilustrowana została rosnąca dywersyfikacja pozycji finansowej europejskich klubów piłkarskich, szkoda że dokonana głównie na podstawie starych danych, pochodzących sprzed kilku, a nawet kilkunastu lat. Elementem tego rozdziału jest rozwinięty koncept efektywności w profesjonalnych klubach piłkarskich. Rozważania naukowe kandydatki zawarte w tym rozdziale stanowią cenną wartość dodaną tej rozprawy doktorskiej.

11. Rozdział trzeci tej rozprawy zawiera kompleksową analizę czynników warunkujących rozwój przemysłu piłki nożnej. Poprawnie zidentyfikowane zostały najważniejsze elementy, takie jak: czynniki instytucjonalne, niepewności uwarunkowane politycznie, istotne znaczenie lokalnej i regionalnej gospodarki, a także niekorzystne dla rozwoju warunki makroekonomiczne. W tym rozdziale trochę eklektycznym elementem jest analiza zmian ilości biletów sprzedawanych przez kluby piłkarskie Grecji. Wartością dodaną rozważań kandydatki jest kompleksowa analiza czynników instytucjonalnych dotyczących piłki nożnej. Kandydatka przedstawiła swoje rozważania na podstawie analizy dorobku naukowego klasyków ekonomii, dokumentując swoją rzetelną wiedzę w tym zakresie.

12. Rozdział czwarty tej rozprawy zawiera kompleksową charakterystykę przebiegu kryzysu finansowego w Grecji, jaki pojawił się, a następnie rozwinął w pierwszych latach XXI wieku. Kandydatka opisuje sytuację tego kraju sprzed kryzysu finansowego, a następnie charakteryzuje przebieg tego dewastującego gospodarke Grecji kryzysu społeczno-gospodarczego. Skala regresu gospodarczego i społecznego położonych w Europie Południowej państw członkowskich Unii Europejskiej była wyzwaniem daleko wykraczającym poza sport wyczynowy, w tym także piłkę nożną. Kryzys ten stanowił zagrożenie dla korzystnego pozycjonowania Grecji w ramach Unii Europejskiej, co autorka precyzyjnie przedstawiła, posługując się między innymi modelowaniem makroekonomicznym. Wprawdzie rozważania Autorki dotyczące gospodarki Grecji mają generalnie charakter wtórny, szczególnie w świetle naszej obecnej wiedzy na temat ewolucji (przebiegu) koniunktury gospodarczej anno domini 2023 ale są poprawne merytorycznie, doskonale dokumentując trudności zbudowania odpornej na różne wstrząsy gospodarki narodowej.

13. Rozdział piąty tej rozprawy zawiera istotną wartość dodaną, bezpośrednio odnosząc się do sytuacji greckiej piłki nożnej w warunkach kryzysu finansowego. Rozdział ten zawiera odniesienie do sformułowanej wcześniej hipotezy głównej oraz do pięciu pomocniczych hipotez badawczych. Są one następujące: hipoteza główna – wpływ kryzysu na sytuację klubów piłkarskich Grecji był jednoznacznie negatywny, hipoteza pomocnicza numer 1 -

liczba kibiców na stadionach zmniejszyła się; hipoteza pomocnicza numer 2 – konkurencyjna jakość klubów piłkarskich w warunkach kryzysu finansowego obniżyła się; hipoteza pomocnicza numer 3 – atrakcyjność i konkurencyjność rozgrywek piłkarskich obniżyła się; hipoteza pomocnicza numer 4 – czynniki warunkujące partycypację kibiców zmieniły się wskutek kryzysu finansowego; a także hipoteza pomocnicza numer 5 – wpływ kryzysu finansowego na decyzje najwierniejszych kibiców nie był istotny. Ważnym elementem rozważań Autorki jest identyfikacja narzędzi badawczych oraz opis grup poddawanych badaniom. Jest to istotne ze względu na zróżnicowanie struktury kibiców piłki nożnej. Kolejnym wartościowym elementem tego rozdziału jest ocena makroekonomiczna, dokonana na podstawie analizy modelowej funkcjonowania greckich klubów piłkarskich. Czwarta część tego rozdziału dotyczy analizy ilościowej bezpośredniego uczestnictwa kibiców piłkarskich w rozgrywkach. Kolejna część dokumentuje problemy klubów piłkarskich Grecji w warunkach kryzysu wskutek zamrożenia transferów piłkarskich. Istotny element oceny dotyczy atrakcyjności i konkurencyjności rozgrywek piłkarskich klubów greckich w warunkach kryzysu. W końcowej części tego rozdziału przedstawiony został problem czynników warunkujących uczestnictwo kibiców w warunkach kryzysu finansowego oraz kwestia decyzji podejmowanych przez kibiców odnośnie uczestnictwa. Ten kluczowy rozdział recenzowanej dysertacji dokumentuje dojrzałość naukową kandydatki, polegającą na posługiwaniu się paletą technik analitycznych oraz umiejętność ostrożnego formułowania wniosków na podstawie przeprowadzonego badania naukowego.

14. Wartościowe konkluzje stanowią logiczne dopełnienie procesu badawczego przedstawionego przez kandydatkę. Podstawowym elementem analitycznym proponowanym przez doktorantkę są trzy filary: (1) Zwiększenie konkurencyjności klubów piłkarskich Grecji; (2) Transformacja interesariuszy w kierunku profesjonalizacji i wysokiej jakości środowiska instytucjonalnego; a także (3) Partycypacja partnerów i rozsądna polityka cenowa klubów piłkarskich.

15. Wnioski wynikające z tej pracy są istotne dla reformowania najważniejszych rozgrywek klubowych w Europie. Wartość analityczna tej pracy może zostać wykorzystana w krajach peryferyjnej gospodarki rynkowej, takich jak między innymi Polska. Szereg wniosków i konstatacji Autorki zawartych w tej pracy ilustruje dlaczego awans w pozycji klubów piłkarskich z Polski, Czech, Węgier i innych nowych państw członkowskich Unii Europejskiej jest tak trudny. Wspomniane już wcześniej patologie, takie jak między innymi: doping, ustawianie wyników (kupowanie meczy), dyskryminacja niektórych klubów i zawodników na podstawie przesłanek rasowych, terytorialnych i innych, upolitycznienie sportu opisane szeroko w tej pracy, przynoszą nieodwracalne szkody także piłce nożnej, w tym greckim klubom piłkarskim.

*

*

*

W sumie moja ocena przedstawionej do recenzji pracy doktorskiej jako podstawy procesowania wniosku o nadanie stopnia doktora jest jednoznacznie pozytywna, dlatego wnioskuję o dopuszczenie Pani magister Stamatiki Marii Atsave do publicznej obrony przygotowanej przez nią rozprawy doktorskiej poświęconej wpływowi kryzysu finansowego na greckie kluby piłkarskie.

The dissertation submitted for review totals 193 pages of basic text. It consists of, in addition to a executive summary, introduction, conclusions, summary of subject literature, list of tables and figures and four appendices, also five substantive chapters. They are titled as follows: (1) Sport industries and economics; (2) Football industry and football economics; (3) Factors conditioning the development of the football industry; (4) Economic crisis in Greece, and (5) Mechanisms influencing football industry economic performance during the crisis. The four appendices include a description of the interviews conducted by the candidate for the dissertation, a sample questionnaire, and a summary of key source data. Based on the reading of the attached text of the dissertation of Ms. Stamatika Maria Atsave, MA, the following substantive comments can be made:

1. The scientific discipline of the candidate's application, which was classified as "Economics and Finance", was aptly chosen. Due to the content of the dissertation, illustrating the candidate's scientific competence, it is possible to consider the University of Gdansk as an appropriate place for the processing of this scientific application. The dissertation was written in English, which represents a certain complexity for the doctoral process. Therefore, the author's use of English scientific terminology appropriate to the area of social sciences by the author of this dissertation requires positive commentary. In general, this dissertation was very carefully edited, minor editorial and substantive defects were marked by me on the typescript of the copy of the dissertation provided to me, hence the suggested corrections are an integral part of this review.
2. The content of this dissertation is consistent with the candidate's proposed title. Of course, such stacked title wording is often questionable. It would probably be sufficient to leave the first sentence of the title, since the second sentence deals only with the most important element of the author's scientific considerations. The proposed layout of the work is correct, although minor faults occur in the identification of hypotheses. I would have expected the main hypothesis and auxiliary hypotheses to be listed in the introductory part of the dissertation, and only in the final part of the dissertation the results obtained to be presented. The author already introduces the reader to the obtained results in the introductory part of the dissertation. The author has a wealth of scientific work that has been presented, documenting the situation of the soccer clubs of Greece.
3. The introduction provides a well-documented synthesis of the systematically growing importance of sports. A specific sport of exceptional importance to society and the economy is soccer, the importance of which has grown steadily in recent decades. This has been reflected in the increasing financial streams generated by soccer, as well as the growing number of jobs directly and indirectly related to soccer. Soccer, thanks to its rapid growth, began to generate new services as well as products. In recent years, these trends have collapsed as a result of the asymmetrical development shock caused by the 2006 global financial crisis. The purpose of this work is to determine what the

global financial crisis has meant for Greece's soccer clubs, and Greece was chosen as the analytical case for scientific study, although some analysis in this work applies to the situation of soccer clubs of soccer's homeland of England. The introduction provides a conceptualization of the dissertation author's research intention, which is then further developed in subsequent chapters of the work.

4. The Author has compiled a rich literature on the subject, mainly in the bibliography, partly also in footnotes and references. The overwhelming dominance of the Anglo-Saxon literature is completely understandable, although the poverty of the Greek literature on the subject cited in the dissertation is glaring. Several important items document the position of the European Commission, the European Parliament and other European institutions. The statistical output of EUROSTAT was also used. Therefore, I conclude that the context of the European Union, which has a significant impact on European sports, not only in the amateur dimension, has been sufficiently presented. The English experience has been very extensively documented.
5. The candidate's introduction of both an executive summary and an abstract, classic for such works, presented in both Polish and English, leads to some repetition, since some of the texts of these two parts of the dissertation (executive summary and abstract) contain the same phrases, additionally repeated once again in individual chapters of this dissertation. The management abstract contains a description of the author's main scientific achievement, which is the demonstration, by means of an econometric study, of a strong correlation between the change in gross domestic product (GDP) and the income of football clubs, since in Greece a 1% decrease in GDP led to a 3.83% decrease in the income of football clubs. Another achievement of the candidate is to prove that clubs from smaller centres have been harmed by the financial crisis to a greater extent than clubs from large cities (primarily Athens and Thessaloniki), which are leading in Greek soccer. In general, according to the executive summary, research hypotheses 1-4 have been positively verified, this does not apply to research hypothesis number 5, according to the Author.
6. I positively evaluate the main hypothesis formulated in the dissertation and its positive verification by the Author, which was synthetically characterized by her also in the abstract. In addition to the main hypothesis, the introduction includes a description of the five auxiliary hypotheses of the dissertation. Auxiliary hypothesis 1 concerns the decreasing direct participation of fans in stadiums under the conditions of the deep financial crisis in Greece. Auxiliary hypothesis 2 relates to the lowered quality of football clubs under crisis conditions, which the author believes is related to the lower quality of players transfers. Auxiliary hypothesis 3 allows for the conclusion that the attractiveness and competitiveness of football competitions decreased during the crisis. Supporting hypothesis 4 assumes that the factors shaping participation changed during the financial crisis. Supporting hypothesis 5 assumes that the impact of the financial crisis in Greece on stakeholder behaviour was not significant. In accordance with the rules of art, Chapter 5 of the dissertation presents the conclusions of the study of each of the described scientific hypotheses.

7. The substantive layout of this dissertation is correct. The classical approach to a doctoral monograph implies the formulation of hypotheses, which are verified in subsequent parts of the dissertation, which is reflected in the text presented. It should be specified in each case at what prices the data presented within the individual tables and charts were compiled. Editorial faults occur, among others, on pages: 26, 28, 31, 34.
8. It seems that the reviewed dissertation very accurately reproduces the specifics of the Greek economy. It is undoubtedly a peripheral market economy, creating a very specific economic and social context for development policy making. The structure of this economy means that inconsistencies are very easily generated at the national, regional and local levels. Probably a little more attention could have been paid in this work to pathologies concerning professional sports, of which Greece is probably a valuable illustration for economic and social analysis. As I stated earlier, the layout of the dissertation is correct, allowing for the inclusion of all relevant aspects of soccer as one of the leading sports in the world and Europe including Greece.
9. The first chapter of this dissertation contains, among other things, a very solid discussion of the most important aspects of sports-related industries. As the general wealth of society increases, spending on sports increases more than proportionately. This is especially true in rich European countries. Of course, professional and amateur sports, also characterized in the literature as mass sports and competitive sports, are characterized by important differences and specificities. In scientific laboratories, we register a technological race to gain an equipment advantage over competitors. The challenge is to efficiently transfer the knowledge and products of the sports industries to the public. Of course, individual sports have different characteristics, and soccer is a very specific field due to equipment needs, including infrastructure requirements (stadiums, high-quality grass, lighting, facility logistics). These conditions of the sport are very reliably described by the Author in the first chapter of the dissertation. This chapter is, in my opinion, an excellent substantive introduction to the entire dissertation.
10. The second chapter contains a detailed discussion of soccer as one of the leading sports in the world, and not only in Europe. The author's analysis is historical, which is correct. The special importance of England (Great Britain) for the development of professional soccer is exposed, followed by the contribution of French soccer clubs. The country whose clubs have been of exceptional importance in recent decades is Spain, which is not exposed. References are made to an important extent to English soccer clubs forming the substantive background of the Author's considerations. Particular attention has been paid in this work to the internationalization of soccer, which occurred after World War II. Technological advances (not least potentially widespread television broadcasting) fostered the generation of large and rapidly growing financial streams, the beneficiaries of which were primarily the world's strongest sports clubs. The globalization of soccer has meant a diversification of the financial position of individual stakeholders. A brutal struggle for profit sharing, not always adhering to the principle of fair play, has become an integral part of soccer.

The penultimate section of this chapter is an analysis of the supply and demand side of soccer. The increasing diversification of the financial position of European soccer clubs is illustrated, it is a pity that it was done mainly on the basis of old data, dating back several or even a dozen years. An element of this chapter is the developed concept of efficiency in professional football clubs. The candidate's scientific considerations in this chapter add valuable value to this dissertation.

11. The third chapter of this dissertation contains a comprehensive analysis of the factors determining the development of the soccer industry. It correctly identifies the most important elements, such as institutional factors, politically-driven uncertainties, the vital importance of the local and regional economy, as well as unfavorable macroeconomic conditions for development. A somewhat eclectic element in this chapter is the analysis of changes in the number of tickets sold by Greek soccer clubs. The added value of the candidate's considerations is a comprehensive analysis of the institutional factors affecting soccer. The candidate presented her considerations on the basis of an analysis of the scholarly output of classical economists, documenting her sound knowledge in this area.
12. The fourth chapter of this dissertation contains a comprehensive characterization of the course of the financial crisis in Greece as it emerged and then developed in the first years of the 21st century. The candidate describes the country's situation prior to the financial crisis, and then characterizes the course of this socio-economic crisis devastating Greece's economy. The scale of the economic and social regression of the Southern European member states of the European Union was a challenge far beyond professional sports, including soccer. The crisis posed a threat to Greece's favourable positioning within the European Union, which the Author accurately portrayed using macroeconomic modelling, among other things. Although the author's consideration of the Greek economy is generally secondary, especially in light of our current knowledge of the evolution (course) of the economic conjuncture anno domini 2023, but it is factually correct, perfectly documenting the difficulties of building a national economy that is resilient to various shocks.
13. The fifth chapter of this dissertation contains an important added value, directly addressing the situation of Greek soccer under the conditions of the financial crisis. The chapter addresses the main hypothesis formulated earlier and five auxiliary research hypotheses. They are as follows: main hypothesis - the impact of the crisis on the situation of Greek soccer clubs was unambiguously negative; auxiliary hypothesis number 1 - the number of fans in stadiums decreased; auxiliary hypothesis number 2 - the competitive quality of soccer clubs under conditions of financial crisis decreased; Auxiliary hypothesis number 3 - the attractiveness and competitiveness of football competitions decreased; auxiliary hypothesis number 4 - the determinants of fan participation changed as a result of the financial crisis; and auxiliary hypothesis number 5 - the impact of the financial crisis on the decisions of the most loyal fans was not significant. An important element of the author's considerations is the identification of the research tools and the description of the groups surveyed. This is important because of the diverse structure of soccer fans. Another valuable element of

this chapter is the macroeconomic assessment, based on a model analysis of the functioning of Greek soccer clubs. The fourth part of this chapter deals with a quantitative analysis of the direct participation of soccer fans. The next section documents the problems of Greece's soccer clubs under crisis conditions as a result of the freezing of soccer transfers. An important part of the assessment deals with the attractiveness and competitiveness of Greek clubs' soccer competitions under crisis conditions. The final part of this chapter presents the problem of the determinants of fan participation under conditions of financial crisis, as well as the issue of decisions made by fans regarding participation. This key chapter of the reviewed dissertation documents the candidate's scientific maturity in using a palette of analytical techniques and the ability to carefully formulate conclusions on the basis of the conducted scientific study.

14. Valuable conclusions are a logical complement to the research process presented by the candidate. The basic analytical element proposed by the doctoral candidate is three pillars: (1) Increasing the competitiveness of Greece's football clubs; (2) Stakeholder transformation towards professionalization and a high-quality institutional environment; and (3) Partner participation and reasonable pricing of clubs.
15. The conclusions of this work are relevant to reforming Europe's major club competition. The analytical value of this work can be used in peripheral market economy countries such as Poland, among others. A number of the author's conclusions and observations in this work illustrate why it is so difficult to advance in the position of football clubs from Poland, the Czech Republic, Hungary and other new EU member states. The pathologies already mentioned, such as doping, match-fixing (match-buying), discrimination against certain clubs and players on racial, territorial and other grounds, and the politicization of sports described extensively in this work, among others, also bring irreparable damage to soccer, including Greek soccer clubs.

* * *

Summing up, my evaluation of the dissertation presented for review as a basis for the processing of the application for the doctoral degree is unequivocally positive, and I therefore request that Ms. Stamatika Maria Atsave, M.A., be admitted to the public defence of the dissertation she prepared on the impact of the financial crisis on Greek soccer clubs.

J. Szlachta